

Komunikat FOR 11/2020:

Publiczne wypowiedzi o winie a tzw. dyrektywa niewinnościowa

Synteza:

- Tzw. dyrektywa niewinnościowa to akt prawny zawierający uszczegółowione podstawowe zasady realizacji gwarancji procesowych, do zapewnienia których zobowiązane są państwa członkowskie Unii Europejskiej i które przysługują osobom oskarżonym, a także podejrzany.
- Domniemanie niewinności należy uznać za naruszone w chwili, gdy podejrzany lub oskarżony zostanie przedstawiony jako osoba winna w publicznej wypowiedzi organu państwa lub w orzeczeniu sądowym innym niż rozstrzygające o winie – do czasu ewentualnego udowodnienia mu winy zgodnie z obowiązującymi przepisami.
- Zgodnie z założeniami art. 4 dyrektywy niewinnościowej władze państw członkowskich powinny podejmować wszelkie środki niezbędne do zapewnienia, że do czasu udowodnienia podejrzanemu lub oskarżonemu winy zgodnie z prawem organy państwa w swoich wypowiedziach publicznych oraz w orzeczeniach sądowych innych niż rozstrzygające o winie nie będą odnosiły się do takiej osoby jako do winnej.
- Przykładem kulejącej w tym zakresie praktyki, kiedy doszło do stwierdzenia winy przez organy publiczne przed zapadnięciem ewentualnego wyroku skazującego, są komunikaty Prokuratury Krajowej z 22 marca 2021 r. w przedmiocie wniosku o uchylenie immunitetu Marszałka Senatu RP Tomasza Grodzkiego oraz z 16 marca 2021 r. w przedmiocie wniosku skierowanego do Izby Dyscyplinarnej SN o uchylenie immunitetów trzem sędziom SN, w tym Włodzimierzowi Wróblowi.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemanie niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (dalej: Dyrektywa)¹ to akt prawny zawierający uszczegółowione podstawowe zasady realizacji gwarancji procesowych, do zapewnienia

---

¹ Dz.Urz.UE.L 2016 Nr 65.

których zobowiązane są państwa członkowskie Unii Europejskiej i które przysługują osobom oskarżonym, a także podejrzanym. Dyrektywa powinna znajdować zastosowanie **na wszystkich etapach postępowania od chwili, gdy dana osoba jest podejrzana lub zostaje oskarżona o popełnienie czynu zabronionego**, w tym również domniemanego czynu zabronionego, zanim nawet zostanie poinformowana, w drodze oficjalnego powiadomienia lub w inny sposób, przez właściwe organy państwa członkowskiego o tym, że nadano jej status podejrzanego lub oskarżonego w postępowaniu karnym. Stosowanie Dyrektywy ustaje wraz z uprawomocnieniem się orzeczenia dotyczącego ostatecznego rozstrzygnięcia co do winy podejrzanego lub oskarżonego. W związku z powyższym późniejsze działania, np. skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPCz), nie są już objęte jej postanowieniami, gdyż następują po uprawomocnieniu się decyzji rozstrzygającej o winie.

Zgodnie z art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, dyrektywa wiąże państwo członkowskie w zakresie rezultatu, który ma zostać osiągnięty, z pozostawieniem swobody wyboru formy i środków jej wdrożenia. Termin implementacji dyrektywy do polskiego porządku prawnego minął 1 kwietnia 2018 r.

Jaki jest podstawowy cel Dyrektywy? Przypomina ona o kluczowych z punktu widzenia sprawiedliwego, rzetelnego i demokratycznego procesu karnego elementach: **domniemaniu niewinności, standardach obowiązujących organy publicznie wygłaszające wypowiedzi o winie, sposobie przedstawiania podejrzanych i oskarżonych, ciężarze dowodu spoczywającym na organie oskarżającym, prawie do nieskładania wyjaśnień oraz do nieobciążania samego siebie, prawie do obecności na rozprawie oraz prawie do wznowienia postępowania.**

Realizacja zasady domniemania niewinności

Domniemanie niewinności jest gwarantowane przede wszystkim przez art. 42 ust. 3 Konstytucji RP. Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu. Samo ukształtowanie przepisów procesowych przez ustawodawcę musi z kolei gwarantować realizację tej zasady w taki sposób, że fakt popełnienia czynu zabronionego musi być udowodniony, tj. wykazany w sposób przekonujący organowi orzekającemu o karze². Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego

---

² Wyrok TK z 3.11.2004 r., K 18/03, OTK-A 2004, Nr 10, poz. 103.

zasada domniemania niewinności stanowi jedną z fundamentalnych i powszechnie uznawanych zasad państwa prawnego³. Co więcej, Trybunał wskazał jednoznacznie, *iż jako norma konstytucyjna nakazująca przestrzeganie określonych reguł postępowania jest skierowana do wszystkich; w szczególności adresatami tej normy są wszystkie organy władzy publicznej.*

Analogicznym tropem podążyli autorzy dyrektywy niewinnościowej. Jak wskazano, domniemanie niewinności należy uznać za naruszone w chwili, gdy podejrzany lub oskarżony zostanie przedstawiony jako osoba winna w świetle *publicznej wypowiedzi organu państwa lub w orzeczeniu sądowym innym niż rozstrzygające o winie* – do czasu ewentualnego udowodnienia mu winy zgodnie z obowiązującymi przepisami. Standardy, które obowiązują przedstawicieli władz publicznych w chwili wypowiedzania się przez nich na temat np. postępowań karnych zostały postawione odpowiednio wysoko – jako że dotyczą osób mających bezpośredni lub też pośredni wpływ na kształtowanie sytuacji procesowej podejrzanego/oskarżonego, w tym na odbiór jego osoby przez media i opinię społeczną. **Zgodnie z założeniami Dyrektywy wypowiedzi takie nie powinny zdradzać przekonania, nawet jeśli osobiście przedstawiciel władzy je ma, że dana osoba jest winna.**

Wyjątkiem pozostają takie działania i czynności, które wymagają od osób je prowadzących kierowania stwierdzeń mających na celu wykazać prawdopodobieństwo popełnienia zarzucanego czynu osobie podejrzanej/oskarżonej. Mowa tu np. o akcie oskarżenia. Nie sposób również oczekiwać od oskarżyciela publicznego, by ten nie popierał np. złożonego przez siebie wniosku o uwzględnienie zasadności zastosowania środka zabezpieczającego w formie tymczasowego aresztowania. Tego rodzaju decyzje procesowe opierają się bowiem na podejrzeniu skierowanym wobec konkretnej osoby lub na obciążającym ją materiale dowodowym. **Należy jednak podkreślić, iż komunikat prasowy nie ma charakteru decyzji organu sądowego lub oskarżającego – nawet jeśli jest przez taki organ wydawany.** W związku z tym informacje, które się w nim znajdują, powinny być sformułowane w odpowiednio powściągliwy sposób, odpowiadający zasadzie wynikającej z art. 4 Dyrektywy, który mówi o publicznych wypowiedziach o winie.

---

³ Wyrok TK z 16.5.2000 r., P 1/99, OTK 2000, Nr 4, poz. 111.

Stanowisko Dyrektywy zbieżne z podejściem strasburskim

Zgodnie z art. 6 ust. 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (dalej: EKPCz), *każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą*. Jak czytamy w wyroku w sprawie *Yasar Guc* przeciwko Turcji, „do naruszenia zasady domniemania niewinności dochodzi wówczas, gdy orzeczenie sądu lub oświadczenie funkcjonariusza publicznego dotyczące osoby oskarżonej o popełnienie przestępstwa wyraża opinię, że osoba ta jest winna, zanim jej wina nie została uznana w świetle prawa. Należy dokonać podstawowego rozróżnienia pomiędzy oświadczeniem, że dana osoba jest jedynie podejrzewana o popełnienie przestępstwa, a jasnym stwierdzeniem – przed wydaniem prawomocnego wyroku skazującego – że dana osoba popełniła przedmiotowe przestępstwo”⁴. **Kategoryczne stwierdzenie winy w publicznej wypowiedzi powinno być zastąpione powściągliwymi określeniami, które dopuszczają możliwość iż konkretna osoba finalnie zostanie uniewinniona**. ETPCz zwrócił przy tym uwagę na konieczność dokonywania odpowiedniego doboru słów przez funkcjonariuszy publicznych.

Należy przy tym stwierdzić, iż mowa jest tu nie tylko o oskarżycielach publicznych – a więc głównie prokuratorach. Zasady wynikające zarówno z EKPCz, jak i Dyrektywy obowiązują również sędziów. I tak w sprawie *Wojciech Michał Małek* przeciw Polsce⁵, słowa sędziego sądu apelacyjnego uzasadniające oddalenie zażalenia na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania o treści: „za realnością wymierzenia podejrzanemu surowej kary [przemawia] (...) fakt, że [zainteresowany] (...) dopuścił się popełnienia [zarzucanych przestępstw], działając wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami, według ustalonego wcześniej planu oraz w celu osiągnięcia korzyści majątkowej”, które padły na etapie oddalenia zażalenia na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania, były również nie do przyjęcia. Sędzia wydał bowiem wartościujący i przesądzający o winie osąd wobec osoby podejrzanej, której wina nie została ostatecznie stwierdzona orzeczeniem kończącym postępowanie.

---

⁴ Wyrok ETPCz z dnia 23 stycznia 2018 r. nr 15374/11.

⁵ Wyrok ETPCz z dnia 11 stycznia 2018 r. nr 9919/11, a także wyrok ETPCz z dnia 20 lipca 2017 r., nr 62076/11.

Podsumowując, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem strasburskim, *zasada domniemania niewinności jest naruszona wtedy, gdy postanowienie sądowe lub wypowiedź urzędnika państwowego sugeruje, że osoba oskarżona jest winna, zanim jej wina została udowodniona w sposób przewidziany prawem*⁶.

Kulejąca praktyka i prokuratorskie komunikaty prasowe

Stosowanie zasady powściągliwości przy przekazywaniu opinii publicznej swoich stanowisk przez funkcjonariuszy publicznych w kontekście postępowań karnych nadal kuleje. Warto chociażby przyjrzeć się treści komunikatu prasowego Prokuratury Krajowej w przedmiocie wniosku Prokuratury Regionalnej w Szczecinie skierowanego do Senatu RP o wyrażenie zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej Marszałka Senatu Tomasza Grodzkiego. O ile w początkowej części komunikatu można przeczytać o „podejrzeniu przyjęcia korzyści majątkowej”, o tyle w dalszych akapitach znajdziemy takie kategoryczne stwierdzenia jak: „W toku postępowania przygotowawczego ustalono, że w marcu 2012 r. Tomasz Grodzki przyjął 7000 zł od żony starszego mężczyzny chorującego na nowotwór za osobiste przeprowadzenie operacji”; „We wrześniu 2009 r. Tomasz Grodzki zażądał od pacjenta za przyspieszenie operacji kwoty 10 000 zł. Pacjent przed operacją przekazał lekarzowi 3000 złotych i 500 dolarów. Do zapłaty pozostałej części nie doszło, ponieważ po operacji u pacjenta wystąpiły komplikacje zdrowotne i lekarz nie upomniał się o drugą transzę pieniędzy.

Zwracając uwagę ponownie ku standardom wynikającym z art. 4 Dyrektywy niewinnościowej, należy uznać, iż zamieszczanie tego rodzaju stwierdzeń, które mogą zostać w przyszłości poddane weryfikacji na sali rozpraw i może dojść do ich podważenia, nie mogą zostać uznane za dopuszczalne. Skoro w sprawach sędziów wypowiadających się na posiedzeniach w przedmiocie zażaleń na przedłużenie tymczasowego aresztowania nie ma zgody na przesądzenie o winie podejrzanego, tym bardziej nie może takiego wrażenia sprawiać komunikat prasowy.

Kolejnym przykładem niedopuszczalnego z punktu widzenia standardów omawianej Dyrektywy stanowiska wydanego w formie komunikatu prasowego Prokuratury Krajowej, w którym *de facto* przesądzono o winie, jest komunikat z 16 marca 2021 r. pt. *Wnioski o uchylenie*

---

⁶ Wyrok ETPCz z dnia 6 lutego 2007 r., nr 14348//02.

immunitetów sędziom, którzy doprowadzili do bezprawnego pozbawienia wolności skazanych. Autor stanowiska pominął fakt braku prawomocnego wyroku skazującego, który upoważniałby do tak kategoriycznych stwierdzeń, jak również oczywisty fakt, iż celem publikacji komunikatu prasowego jest zwięzła i możliwie ogólna, maksymalnie chroniąca prywatność osób wymienionych, informacja o krokach podejmowanych przez organy publiczne.

Na karę publicznej hańby przychodzi czas po procesie

Wydaje się, iż zarówno nadmierne stosowanie tymczasowego aresztowania, jak i tendencja do kategoriycznego stwierdzania winy osób podejrzewanych o popełnienie określonych czynów karalnych, nie zwalnia. Jest to niezwykle niepokojące z punktu widzenia gwarancji procesowych uczestników postępowania karnego. Nawet jeśli dojdzie do ich ostatecznego uniewinnienia (co niekiedy trwa latami), do tego czasu mogą być oni uznawani za faktycznych sprawców. **Praktyka ta nie powinna się utrzymywać w związku z obowiązującą, a zawartą w art. 2 Konstytucji RP zasadą demokratycznego państwa prawnego.** Kara nie może bowiem być egzekwowana, zanim zapadnie, tylko np. wedle postanowienia oskarżyciela. Polski Kodeks karny w art. 39 pkt. 8 zakłada chociażby możliwość podania wyroku do publicznej wiadomości decyzją sądu. To wystarczająca forma zabezpieczająca interes społeczny w zakresie rzetelnego informowania o dowiedzionej winie sprawcy.

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wyężonego, skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, wesprzyj finansowo nasze działania.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

W sprawie darowizn możesz się skontaktować z:

Patrycja Satora, dyrektor ds. rozwoju FOR

tel. 500 494 173

e-mail: patrycja.satora@for.org.pl

Już dziś pomóż nam chronić wolność – obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

KONTAKT DO AUTORKI

Eliza Rutynowska

Prawniczka FOR

e-mail: eliza.rutynowska@for.org.pl

Twitter: [@ERutynowska](https://twitter.com/ERutynowska)

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR

ul. Ignacego Krasickiego 9A • 02-628 Warszawa • tel. 22 628 85 11

e-mail: info@for.org.pl • www.for.org.pl

[f](https://www.facebook.com/FundacjaFOR)/FundacjaFOR • [t](https://twitter.com/FundacjaFOR)@FundacjaFOR • [in](https://www.linkedin.com/company/forum-obywatelskiego-rozwoju)/forum-obywatelskiego-rozwoju